

Motivi feminizma u muzici 2000-ih godina

Maja Šenk

Generacija 2014/15

Apstrakt

Iako je u svijetu već postalo *mainstream* da se muzičke zvijezde kroz svoju muziku zauzimaju za prava žena i LGBT osoba, taj trend u regionu tek polako postaje primjetan. Pevačice i reperice s naših prostora, tek u posljednjih nekoliko godina zauzimaju dominantno muški prostor, i u njega unose feminističke motive, rasvjetljavaju poziciju žena u društvu i kritikuju patrijarhalne obrasce ponašanja.

Feminističke motive tako pronalazimo i u tekstovima pjesama izvođačica iz Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine, ali i u njihovim nastupima i izjavama, gdje one govore o položaju žena u društvu generalno, ali i o položaju žena upravo u muzičkoj industriji. Svoje pozicije i umjetnost, ove žene koriste i za promociju prava manjina, te tako nerijetko afirmativno govore o pravima LGBT osoba, a jedan lezbejski bend kroz muziku doprinosi borbi protiv stereotipa i predrasuda.

Ovakav vid kritike patrijarhalnog, homofobnog i ksenofobnog društva, te *promocije* feminizma i ljudskih prava svakako doprinosi javnoj raspravi o ovim temama i iste približava nekoj novoj publici, ali je još uvijek novina na našim prostorima.

Ključne reči: feminizam, muzika, rep, hiphop, prava, žene, LGBT

Motivi feminizma u muzici 2000-ih godina

Maja Šenk

Uvod

Od početka 2000-tih došlo je do snažnog preokreta u popularnoj muzici, najviše zbog promjene načina komunikacije izvođača_ica s njihovim slušateljima_cama. Naime, procvat interneta, socijalnih mreža i mehanizama za jednostavno *skidanje* muzike s interneta omogućio je svim onim izvođačima_cama koji_e nisu odgovarali_e trenutnim standardima muzičke industrije da na druge *alternativne* načine dođu do svoje publike. Ovakav razvoj svakako je pogodovao pojedinim bendovima, pjevačima i pjevačicama koji_e su svojom tekstovima i obrađivali feminističke, queer, nepatrijarhalne i neheteronormativne teme. Svjedoci_kinje smo da se, uglavnom u zemljama SAD - a i zapadne Europe, veliki broj javnih ličnosti sada već svjesno odlučuje dati podršku borbi za ljudska prava i time podržati borbu za prava LGBT osoba i žena, kao i deklarirati se kao feministkinje_i ili strejt saveznici_e.

Mada se posljednjih nekoliko godina u svijetu može se primijetiti povećana upotreba feminističkih motiva u tekstovima pjesama, na našim prostorima je još uvijek rijetkost da se žene same za sebe bore kroz ovaj vid umjetnosti, te da na ovaj način ispoljavaju svoje nezadovoljstvo situacijom i društvom u kojem se nalaze.

Pozitivan pomak ipak je vidljiv i možemo reći da doista postoji određeni broj izvođačica različitih žanrova muzike koje svojim pjesmama izražavaju svoje stavove vezano za odnos s muškarcima, za nejednakosti, situacije vezane za posao, razne etikete koje im se lijepe svakodnevno, kao i šablonima i kutijama u koje se trpaju, itd.

Ne može se specificirati u kojem se žanru najčešće koriste feministički motivi, međutim, pjesme koje sam analizirala i zbog kojih sam odabrala da pišem o ovoj temi su uglavnom iz hip hop kulture. U svom radu koncentrisala sam se na izvođačice koje djeluju i rade u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji. Također sam primijetila da je većina muzičarki, koje se bave ovom ili sličnim temama, iz Hrvatske, što nas navodi na pretpostavku da Hrvatska prednjači u odnosu na druge zemlje regiona u feminističkom pristupu muzici.

Analiza

Prvi bend čije pjesme želim analizirati u ovom radu je **Elemental**. To je hip hop sastav iz Zagreba, koji je već dugi niz godina na sceni. Od samog početka njihove muzičke karijere obrađuju u svojim pjesmama socijalne i političke teme. Pa tako veoma često repuju o razlikama među društvenim klasama, o negativnim pojavama poput korupcije, nasilja, kao i o političkoj situaciji i vlasti u državi.

U pjesmi „**Po mojoj mjeri**“ pjevačica Elementala prikazuje neke od vidova nasilja kroz koje skoro pa svaka žena prolazi. Počinje sa objektivizacijom i posmatranjem žene isključivo kao seksualnog objekta, nastavlja sa potlačenošću žena, mobingom, svakodnevnim nipodaštavnjem žena i završava zaključkom da „ovo nije svijet po mjeri žene“ (Elemental, 2013). U spotu je Remi (pjevačica benda) prikazana kao žena koja živi i radi unutar sistema, pokušava u njemu naći svoje mjesto, pomalo je zbunjena i letargična, a onda odlučuje raditi protiv njega.

U jednom od intervjuja Remi kaže: „Mislim da je spot poprilično dobro dijagnosticirao kako bi stvari trebale izgledati – ako primijetimo da unutar sustava nešto ne funkcioniše, trebamo ga okrenuti naglavačke, da bude 'po našoj mjeri'“ (Vesna Andree Zaimović, 2013). Također je izjavila da je naše društvo licemjerno jer se kiti epitetima poput demokratsko i otvoreno, a pitanje ravnopravnosti spolova je potpuno marginalizovano, te da je ponekad puno opasnije psihičko nasilje, koje se ne primijeti za razliku od fizičkog, jer ostavlja trajne ožiljke, a može se dogoditi na poslu, u vezi, u naša četiri zida, u školi ili na internetu.

Pored ove pjesme, Remi je nedavno imala i saradnju sa mladom tuzlanskom reperkom **Sassjom**. Pjesma koju su zajedno snimile zove se „Etikete“ i govori upravo o tome – o etiketiranju ljudi oko sebe jer smo neupućeni, neinformisani i nemamo želju da uložimo bilo kakav intelektualni napor da bismo shvatili onog koji je po nečemu drugačiji od nas. Cilj pjesme je bila borba protiv predrasuda, stereotipa i diskriminacije.

U pjesmi se dotiču raznih predrasuda s kojim se i one same suočavaju:

- da žene ne mogu da se bave ovakvom vrstom muzike, niti mogu biti uspješne u tome;
- vraćanje žene iz javne u privatnu sferu – da im je mjesto u kući, pogotovo kuhinji;
- da su žene manje vrijedne i sposobne od muškaraca

- stereotipizacija fizičkog izgleda – kratka kosa znači da su žene lezbejke, moraju biti odjevene provokativno da bi bile uspješne, i sl.;
- da se žene ne trebaju školovati, niti boriti za svoja prava – „Želiš ženska prava, nisi za te velike riječi“; „Ne, ne, nisi ti za školu, ti si, ti si, tu za kuhinju, pusti feminizam neka, neka drugi umiju“; „Mora da si luda, je l' ti možda PMS, ustaješ za ciljeve, a trebala bi sjest“ (Sassja, Remi, 2015);
- da je ženin jedini zadatak reprodukcija – „skini crven ruž, mala, gdje ti je muž, mala, stigle su te godine, a još nemaš potomke“ (Sassja, Remi, 2015).

Refren pjesme je centralni dio pjesme i kritikuje diskriminaciju u društvu, govori kako su ovo, gore nabrojano, samo etikete koje dobijamo svakodnevno i protiv kojih se moramo boriti, a da su oružje za borbu informisanost i edukacija.

Još jedna muzičarka iz iste branše, kao i prethodne dvije, je i **Sajsi MC**. Srpska reperka, koja sa svojom sestrom čini rep duo Sajsi. Iako se proslavila svojim sarkastičnim pjesmama na prvim albumima, u skorije vrijeme pravi nešto drugačiju muziku, te kroz svoje pjesme šalje direktne političke poruke. Prije nekoliko godina ove dvije sestre izdale su pjesmu „Anifa kučke“ za koju kažu da je:

„Utopijska, tj. izmišljena potkultura. Znači, za nju nemamo primer ili model u realnosti. To su ti Amazonke koje su žešće društveno osveščene i pate od tog nekog Robin Hud sindroma. Naravno, sa druge strane, imamo i anarho-feminističkog dizel baticu, koji je takođe predstavnik još jedne izmišljene potkulture. Dodala sam i dečake da bi one imale sa kim da se druže, stavila sam ih u erotski odnos, to je refren i tako sam ih povezala. Kada kažem utopijske mislim na model kome treba težiti, oni su savršeni primeri svoje vrste, izvanljudski simboli“ (Lučić, 2015).

U ovoj pjesmi se dotiču motivi antifašizma, kao i jednakosti spolova. Tako stihovima „femino, mačo, jači smo od toga, stavi znak jednakosti...“ jasno šalje svoju poruku o ravnopravnosti među ženama i muškarcima.

Jako je upečatljiva i njihova pjesma „Papa“, koja je potpuno provokativna i igra se različitim pojmovima iz različitih životnih sfera – religija, seksualna orijentacija, životni stavovi,

feminizam – ali nije dobila nijednu lošu kritiku, veoma je brzo prihvaćena od strane publike i postala je hit. Ovu pjesmu smatra aktivizmom u liričkom smislu. Tako se Sajsi u uvodnom dijelu pjesme „Ja sam feministkinja, da li mrziš me? Ja sam lezbejka, hajde tuci me!“ (Sajsi, 2015) poistovjećuje sa lezbejkom, ali i po prvi put u regionu možemo da čujemo da se jedna žena na ovaj način javno deklariše kao feministkinja. Prva pjesma u kojoj se direktno susrećemo s pojmom feministkinje i to u veoma pozitivnom kontekstu. Ona kaže da je to i učinila da bi se ova dva pojma afirmisala, te da se prestanu koristiti u javnom diskursu konstantno u nekoj negativnoj konotaciji, jer biti ni feministkinja ni lezbejka nije loše.

Sajsi o feminizmu kaže:

„Mnoge žene jesu feministkinje, a da to ne shvataju zato što imaju pogrešnu stereotipnu sliku o feminizmu kao negativnoj pojavi, koju im je, naravno, serviralo mejnstrim društvo i mediji. Upravo iz razloga što reči feministkinja i lezbejka predstavljaju jako ružne reči u Srbiji, sa tim rečima sam započela pesmu, kako bih dala do znanja u kom će pravcu pesma ići i da oni kojim se ne sviđa ne moraju da slušaju“ (Laketić, 2015).

Kao osoba koja podržava LGBT i ženski pokret, nije nimalo čudno što se našla na brojnim festivalima LGBT i feminističke kulture, poput BeFem-a, PitchWise-a, Lezbejskog prol(j)eca, podržala obilježavanja IDAHOT-a više puta i u više različitih gradova u regionu.

Hrvatski elektro pop bend **Lollobrigida**, koji nema direktne feminističke poruke u tekstovima svojih pjesama, pjeva na simpatičan i šaljiv način o ličnim životnim situacijama i iskustvima. Tako se kroz njihovu cjelokupnu diskografiju možemo susresti sa LGBT motivima, kritikom stereotipnog prikazivanja žena u medijima, ali i sa pjesmama o jakim i samostalnim ženama.

Kažu da iako nemaju aktivističke pjesme, da ih zanima sloboda pojedinca i njegova sloboda izražavanja da bude ono što jeste, borba sa intimnim emocijama i i problemima, te da im je jako bitno dočarati oslobađanje od svakodnevnih okova koji nam se nameću.

Kroz pjesme „Bubblegum boy“ i „Miss Right & Mr Wrong“ su prikazane jake žene, pjesma „Pillow Boy, Baby Girl“ govori o prvom lezbejskom iskustvu, a čak prije osam godina su izdali pjesmu „Moj dečko je gej“ koja prenosi pjevačicino lično ljubavno iskustvo. Veoma je

bitno spomenuti ovu pjesmu jer je tada LGBT pokret bio poprilično nerazvijen, a LGBT osobe veoma nevidljive. Pjesma „Sex on TV“ se možda i najdirektnije bavi feminizmom i ženskim pravima jer pravi kritiku medija i njihovih estetskih kriterija za žene.

Ida, pjevačica i frontmenka benda, smatra da je feminizam „sloboda žene da bude šta god poželi, bez da je se obezvrijeđuje zbog njenih izbora, osobina i izgleda. To mi je jako bitno u svemu što radim. Puno ljudi, pa i žena ne smatraju se feministima/cama i imaju negativan stav o tome, mislim da je to zbog krive interpretacije. Feminizam za mene, nije rat žena i muškaraca. Već ravnopravni uvjeti za postizanje sreće, kako god da je žena doživljava“ (Šeper, 2015). Također, naglašava da se žene ne ohrabruju da traže svoje mjesto u politici, vojsci, tehnologiji, te da društvo mora raditi na tome da se ovo promijeni.

Zagrebački bend koji je još uvijek relativno mlad i nepoznat široj javnosti je **U pol' 9 kod Sabe**. To je lezbejsko-feministički osmočlani sastav, koji za sebe kažu da pjevaju isključivo o svojim iskustvima. Od svojih prvih dana ima epitet aktivističkog, spoj je različitih marginalnih/manjinskih pozicija i kao takav odlučio je opevati do sada neispričane priče. Akustični aktivizam smatraju kičmom bendovske koncepcije (Labris, 2014). Klavijaturistica Ana za njihovu muziku kaže: „Ja osobno doživljavam pjesme i sav taj angažman oko benda prije svega kao aktivizam, a onda naravno i kao gušt skladanja, sviranja i druženja. Kada kažem aktivizam, mislim na tu vidljivost lezbijske scene/priče“ (Labris, 2014).

Ono što je i možda najbitnije vezano za ovaj bend jeste upravo podizanje vidljivosti o postojanju lezbejske i lezbejske scene, kao i to da lezbejke ne žive ništa drugačijim životima, nego bilo ko drugi, da se svakodnevno svi susrećemo sa istim problemima i životnim nedaćama. Inspiraciju za svoje tekstove i crpe iz svojih života i okoline – u saobraćaju, šetnjama, stresu, svakodnevnici, snovima, ljubavi.

Na veoma šaljiv način žele prikazati lezbejske odnose u pjesmi „Ljudska priroda“, koji nisu ništa drugačiji nego bilo koji heteroseksualni odnos, uključujući emocije, intrige, ogovaranja. „Želim biti strejt“ ima potpuno sarkastičan pristup lezbejskoj svakidašnjici, dok pjesma „Uzela si sve“ na stereotipan i iskarikiran način oslikava prekid lezbejske veze, te osjećanja sa kojima se jedna osoba nosi nakon istog.

Bilo da se radi o karikiranju, sarkazmu, stereotipiziranju ili direktnom pristupu nekoj temi, Sabe uspjevaju u svom cilju, a to je aktivistička priroda njihove muzičkog izražaja, te ono najbitnije – podizanje vidljivosti lezbejske zajednice na našim prostorima.

Zaključak

Nesumnjivo je da se ovakav populistički pristup feminizmu i borbi za ljudska prava može kritikovati, ali iako nisu svi zadovoljni kada Beyonce na svom koncertu pokaže natpis FEMINIST ili kada Madonna i Lily Allen pjevaju o tome kako je teško biti žena u današnjem društvu i u muzičkoj industriji, činjenica je da su istupi javnih ličnosti na ovu temu sve češći. Bendovi kao što su Elemental i Lollobrigida, reperice kao Sassja i Sajsi, te mnogi njima slični s prostora Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine svakako ruše predrasude koje na ovim prostorima postoje o podjeli na muško – ženske žanrove muzike, a njihovi tekstovi sigurno dolaze do i zadobijaju pažnju i ženskog i muškog dijela publike, te inspirišu druge mlade osobe, a posebno žene da se i one uključe na afirmativan način u preodominantno mušku muzičku industriju.

Da li je pažnja koju ovim putem dobija feminizam negativna ili pozitivna i na koji način se ona može upotrijebiti za postizanje rezultata i unapređenja prava žena ostaje da se vidi. Ono što je za sada jasno jeste da sve veći broj mladih žena, ali i muškaraca upravo kroz muziku pronalazi način da iskaže svoje stavove i podijeli ideju jednakosti muškaraca i žena, a i ostalih društvenih grupa, kao i da žene sve više u muzičku industriju ulaze kao izvođačice, autorice muzike i tekstova, producentice i menadžerice koje zauzimaju svoje mjesto i putem popularne muzike prenose javnosti poruke čiji cilj je, naravno pored zarade, i podrška borbi za ljudska prava žena i drugih marginaliziranih grupa.

Literatura

- Labris. 2014. „U pol' 9 kod Sabe: Mi pjevamo naša iskustva!“ *Labris*. Pristupljeno: 15 jun. 2015. <http://labris.org.rs/u-pol-9-kod-sabe-mi-pjevamo-nasa-iskustva/>.
- Laketić, Tamara. 2015. „Sajsi MC: Kada radim i stvaram, srećna sam“. *Optimist* 24: 42–43.
- Lučić, Danilo. 2015. „Sajsi MC: Ne koristiti priliku da talasaš je kažnjivo delo“, *GLIF - Portal za književnost i kulturu*. 2015. Pristupljeno: 15 jun. 2015. <http://www.glif.rs/blog/sajsi-mc-ne-koristiti-priliku-da-talasaš-je-kažnjivo-delo/>.
- Šeper, Leila. 2015. „Ida Prester: Feminizam je sloboda žene sa bude što poželi.“ *Buka*. Pristupljeno: 15. jun. 2015. <http://www.6yka.com/blogovi/blog/20538/ida-prester-feminizam-je-sloboda-zene-dusa-bude-sto-pozeli>.
- Zaimović, Vesna Andree. 2013. „Remi iz Elementala: Ovo nije svijet po mjeri žene“, *RadioSarajevo.ba*. Pristupljeno: 15 jun. 2015. <http://radiosarajevo.ba/novost/117909/remi-iz-elementala-ovo-nije-svijet-po-mjeri-zene>.

Analizirane pjesme:

- Elemental. 2013. „Po mojoj mjeri“. <https://tekstovi.net/2,461,39904.html>.
- Lollobrigida. 2005. „Bubblegum boy“ <https://tekstovi.net/2,2946,37275.html>.
- Lollobrigida. 2008. „Miss Right & Mr Wrong“. <https://tekstovi.net/2,2946,37300.html>
- Lollobrigida. 2008. „Moj dečko je gej“. <https://tekstovi.net/2,2946,37271.html>.
- Lollobrigida. 2008. „Pillow boy, baby girl“. <https://tekstovi.net/2,2946,37291.html>.
- Lollobrigida. 2012. „Sex on TV“. <https://tekstovi.net/2,2946,37298.html>.
- Sajsi. 2012. „Antifa kučke“. <https://tekstovi.net/2,2738,35440.html>.
- Sajsi. 2015. „Papa“. <https://tekstovi.net/2,3763,45833.html>.
- Sassja & Remi. 2015. „Etikete“. <https://tekstovi.net/2,2485,48301.html>.
- U pol' 9 kod Sabe. 2012. „Ljudska priroda“. <http://www.tekstovipjesamalyrics.com/tekst-pjesme/57856-u-pol-9-kod-sabe-starimo-tekst-pjesme>.
- U pol' 9 kod Sabe. 2013. „Uzela si sve“.
- U pol' 9 kod Sabe. 2013. „Želim biti strejt“.